

GEÇMİŐTEN GELECEĐE
HOCA AHMED YESEVÎ
Uluslararası Sempozyumu

2. cilt

YAYIN NU: 13

Tk. Nu: 978-605-9443-09-8

ISBN 978-605-9443-11-1

Baskı:

ŞenYıldız Yayıncılık Hediyeelik Eşya ve Tekstil San ve Tic.Ltd.Şti.
Gümüşsuyu caddesi. Dalgıç İş Merkezi No:3 Kat:1 Topkapı-İstanbul

Tel: 0212 483 47 91 • Faks: 0212 483 48 23

İstanbul-Aralık 2016

Ahmet Yesevî Düşüncesini Yeniden Anlamlandırma Kürtler Arasında Ahmet Yesevî ve Baba Mansur Örneği

Mehmet YILMAZ

0. Amaç-Kapsam ve Yöntem

0.1. Amaç

Ahmet Yesevî düşüncesinin sadece tarihsel bir söylemden ibaret olmadığı, onun günümüze de pek çok yönden yararlı ve ufuk açıcı olduğu, bilhassa Kürtler arasında bu düşüncenin yaygınlığının ülke birliği ve bütünlüğü yönünden değerlendirilmesidir.

0.2. Kapsam ve Sınırlılık

Ahmet Yesevî ve onun düşüncesi hakkında yerli ve yabancı birçok kaynak bulunmaktadır. Bu sebeple, söz konusu eserlerdeki bilgileri tekrarlamak yerine konu, sadece Tunceli'de Baba Mansur ve onun soyu, anlayışı ve onun düşüncesinin gündelik hayata yansıyan yönleriyle sınırlandırılmıştır.

0.3. Yöntem

Her ne kadar semiyotik yöntem kullanılmışsa da, alan çalışmasından elde edilen bilgiler de kullanılmıştır.

1. Giriş

XII. yüzyılda yaşayan Ahmet Yesevî, fikirleri ve peygamberi örnek alan özel yaşantısıyla Orta Asya'da geniş kabul gören bir anlayış ve düşünce sistemi geliştirdi ki, bu anlayış kendisinden hemen sonra bir tasavvufi geleneğe ve tarikat adabına dönüştü. Bu gelenek ve tarikat Türkler arasında oluşturulan ilk tarikat olarak kabul edildi ve tesirini uzun yüzyıllar devam ettirdi. Başlangıçta Seyhun civarına, daha sonraları ise Türkistan'ın bütün bozkırlarına yayıldı. Buna "Yesevîlik" adı verildi.¹Bu tarikatın usul-adabı, düşünceleri bilhassa Moğol istilasından sonra Horasan, İran ve Azerbaycan coğrafyalarında Türkler arasında büyük bir rağbet gördü. 13. yüzyılda Ahmet Yesevî'nin talebeleri vasıtasıyla Anadolu topraklarına girdi. Bu tarikattan Nakşibendilik,

¹ Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni, İnsan Yayınları Cilt :7, 2015, s.135.

Bektaşilik²; bu ikisinden de Hurufilik, Kalenderilik, Abdallık, Haydarilik gibi tarikatların doğduğu söylenir.³

Yesevilikte, sıkı bir riyazet ve zikir anlayışı hakimdir ve gerçek anlamda "sünni" bir tarikattır. "Zikr-i erre-testere zikri" bu tarikatın özel bir zikir tarzıdır. Bu yola "Tarık-ı Hâcegân" denir. Şeyhlerine ise Bab, Baba, Ata ve Hâce denir.⁴

Ahmet Yesevî'nin Türk-İslam dünyasında sevilmesinin, beğenilmesinin belli başlı sebepleri arasında; her türlü gösterişten uzak durması, temiz ve sade bir hayatı benimsemiş olması ve bu inancını halka yayması gösterilebilir. Bir başka sebep, düşüncesinin esaslarını Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetine dayandırması; onun ahlak ve anlayışını halka yayması, öğretmesidir. Zaten onun biricik amacı, Peygamber'in getirmiş olduğu din esaslarını halka anlayabilecekleri dil ve düzeyde anlatmak. İnsanların beşeri özelliklerine dikkat etmesi, insan sevgisi, herkese iyilikle yaklaşması, maddi bir heves uğruna zamanını harcamaması gibi sebepler de ayrıca sayılabilir.⁵

2.0. Ocak Nedir, Alevilikte Ocak Kavramı

Tanınmış, bilinen ve şecere sahibi birinin soyundan gelen/ler. Bazen nispet edilen şahsın kimliği, tarihselliği açık seçik bilinmez.⁶ Bu açıdan ocak, "aile, soy veya bir soydan gelenler" gibi anlamları taşır. Ocağa mensup dedeye, ocak-zâde denir. Tarikatlarda isteyen istediği şeyhe intisap eder, ancak Alevilikte bu daha değişiktir; Alevi kimsenin babası, ataları hangi ocağa bağlılarsa çocuklar da o ocağın talibidir. Başka bir ocağa intisap edemezler.⁷

"Ocak'ın da belirttiği üzere, ateş kültürünün atalar kültürü ile irtibatını akıllara getiren ocağın takdisi, eski Türkler'de saygı duyulan bir unsur olarak, ailenin varlığına da vurgu yapmıştır.

Tarihsel bir süreklilik içerisinde bugüne değin varlığını koruyan Alevi-Bektaşî ocaklarının kökenine dair yapılan tartışmalar, farklı tarihsel dönemlere dayanmaktadır. Bu görüşler, ocakların, Hz Ali'nin soyundan gelen ailelerce oluşturulduğu, Hacı

² Geniş bilgi için, ayrıca bkz: Orhan Hançerlioğlu: *Dünya İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 2000, s. 81.

³ A. g. e. s. 135.

⁴ Abdülbaki Gölpınarlı: *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*, Gerçek Yayınevi 1969, s. 200.

⁵ *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*, İnsan Yayınları, Cilt:7, s.138 vd.

⁶ A. Gölpınarlı: A. g. e. s. 278.

⁷ A. Gölpınarlı: A. g. e. s.278 vd.

Bektaş-ı Veli zamanında ortaya çıktığı, Anadolu'ya gelen kabilelerin dinsel, siyasal lideri olan Türkmen babalarının ailelerince oluşturulduğu ve Şah İsmail zamanında ortaya çıktığı şeklindedir. Dile getirilen bu düşüncelerin farklılığına rağmen, ocaklara formal bir hüviyet kazandıran kişi olarak Şah İsmail'in kendisinden bahsedilebilir.”⁸

Alevi düşünce geleneğinde ocak sistemi çok etkili olmuş, kuşaklar boyu devam etmiştir.

2.1. Baba Mansur Ocağı, Kökenleri, Baba Mansur'un Tarihsel Kimliği

Baba Mansur'un tarihsel kimliği hakkında her ne kadar kaynaklar onun Orta Asya menşeli kimliğine göndermede bulunsalar da Tunceli/Muxundi'deki Baba Mansur'un nereli olduğu konusu kesinlik kazanmış değildir. “Hoca'nın ilk halifesi, menkıbede kendisine mühim ve büyük biryer ayrılmış olan Arslan Baba'nın oğlu Mansur Ata'dır. Mansur Ata'dansonra yerine oğlu Abdü'l-Melik Ata, ondan sonra da onun oğlu Tac-Hoca geçmiştir ki, bu, meşhur Zengî Ata'nın babasıdır.”⁹ Ancak Anadolu'ya gelenin Arslan Baba'nın oğlu mu, yoksa Zengi Ata'nın soyundan gelen Seyyid Mansur Ata mı olduğu kesin değildir. Bu konuda kaynaklar farklı şecere vermektedir. Mesela, *Başlangıcından Günümüze Dersim Tarihi* adlı eserin sahibi Ali Kaya, iki farklı şecere ileri sürer. Bunlardan birisi, Alaattin Keykubat'ın Bağın ziyareti sırasında Şeyh Mansur tarafından kendisine takdim edilmiştir. Şecere şöyledir: “1- İmam Aliyul Murtaza, 2- İmam Ali'nin oğlu İmam Hüseyin, 3- İmam Hüseyin'in oğlu İmam Zeynel Abidin, 4- İmam Zeynel Abidin'in oğlu İ. Muhammet Bakır, 5-İmam Muhammet Bakır'ın oğlu Seyyit Abdullah, 6- Seyyit Abdullah'ın oğlu Seyyit Ali, 7- Seyyit Ali'nin oğlu Seyyit Mahmut, 8- Seyyit Mahmut'un oğlu Seyyit Ahmet, 9- Seyyit Ahmet'in oğlu Seyyit Abdullah, 10- Seyyit Abdullah'ın oğlu Seyyit Şerefettin, 11- Seyit Şerafettin'in oğlu Seyyit Yakup, 12- Seyyit Yakup'un oğlu Seyyit İbrahim, 13- Seyyit İbrahim'in oğlu Seyyit Celalettin, 14- Seyyit Celalettin'in oğlu Seyyit Hasan, 15- Seyyit Hasan'ın oğlu Seyyit İshak, 16- Seyyit İshak'ın oğlu Seyyit Ahmet, 17- Seyyit Ahmet'in oğlu Seyyit Selahattin, 18- Seyyit Selahattin'in oğlu Seyyit Cafer, 19- Seyyit Cafer'in oğlu Seyyit Mustafa, 20- Seyyit Mustafa'nın oğlu SeyyitSüleyman, 21 - SeyyitSüleyman'ın oğlu

⁸ Yalçın Çakmak: *Tunceli-Hozat Bölgesinde Sarı Saltık Ocağı ve Bektaşilik (Tarih –İnanç ve Doktrin-Ritüel)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2012, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, tez danışmanı:Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak) s. 77 vd. Ayrıca bkz: Ahmet Yaşar Ocak: *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul 2003, s. 250. Ali Yaman: *Alevilikte Dedeler, Ocaklar*. İstanbul Ufuk Matbaacılık, 1998, s. 79-80. Haşim Şahin: Ocak, T.D.V.İ.A, (c. 33, s. 316-317). İstanbul: T.D.V. Yay.s. 316

⁹ Prof. Dr. Fuad Köprülü: *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976, s. 87. Ayrıca bkz: Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü: *Türk Tarih-i Dinisi*, Akçağ Yayınları, 2005, s. 146 vd.

Seyyit Kasım, 22- Seyyit Kasım'ın oğlu, Seyyit Veli, 23- Seyyit Veli'nin oğlu Seyyit Baba Mansur.

Baba Bamsur'unüç oğlu vardır: 1- Seyyit Mahmut, 2- Seyyit İbrahim, 3- Seyyit Kasım. Bu listede Baba Mansur, 23. kuşak oluyor. Oysa ondan daha küçük olan Hacı Bektaş Veli, Ağrı İçen ve Sarı Saltuk, 22. kuşakta yer alıyorlar. Bizim elde ettiğimiz bilgilere göre Baba Mansur, Sarı Saltuk'un amcası olup 21. kuşağı oluşturuyor.”¹⁰

Fakat yazarın kendisine göre şecere farklıdır: “1- Hz. Ali, 2- i. Hüseyin, 3- i. Zeynel Abidin, 4- İ. Muhammet Bakır, 5- İ. Cafer Sadık, 6- İ. Musa Kazım, 7- İ. Ali Rıza, 8- İ. Muhammet Taki” İmam Muhammed Taki iki kola ayrılır. Birinden; İmam Naki, İmam Hasan Askeri, İmam Mehdüle biten kol, diğeri ise şecerenin devam ettiği “9. S. Musa Araç, 10. S. Muhammet, 11. S. Yahya, 12. S. Cafer, 13. S. Hüseyin, 14. S. Ubeydullah, 15. S. Abdülgani 16. S. Muhammet Buhari, 17. S. Kasım Saltuk, 18. S. Ali Saltuk, 19. S. İzzettin Saltuk, 20. S. Muhammet. S. Muhammet iki kola ayrılır: a) 21. S. Melik Şah Saltuk, 22. S. Sarı Saltuk (Şerif Hızır), b) 21. S. Mansur (Baba Mansur)”¹¹ koldur. Dikkat edilirse, on yedinci imamdan sonra S. Kasım Saltuk’la birlikte Türkçe isimlerin varlığı açık bir şekilde görülmektedir.

Sultan Melikşah döneminde, Melikşah’ın amcası Kavurd ile 1074’te, Hamedan yakınlarında yaptıkları savaşta Baba Mansur aşiretinin Araplarla birlikte Kavurd’a karşı savaştıkları anlatılır. Bu savaşta galip gelen Melikşah, Kureyşan (Baba Mansur aşireti) aşiretine Tunceli civarındaki toprakları yerleşim yeri olarak verir. “Şeyh Hasan, Bahtiyar, Hormek, Şeydan, Bamasuran, Karsan ve İzoli aşiretleri de Horasan (Khruesan)’dan göç edip Dersim’e gelip yerleştiler. Bu aşiretlerin bugün dahi İran ve Irak’tan geldiklerini söylemeleri bu kanıyı güçlendirmektedir.”¹² Bir başka kaynakta Baba Mansur’un nereli olduğu hususunda farklı bilgiler verilir. Medine, Horasan/Meşhed veya Nişabur ya da Mezopotamya’dan geldiğidir.¹³

“Medine’den gelindiğini söyleyen inanişaya göre Mansur, değneğini ya da ateşini havaya atar ve ardından gider. Değneği Urfa’ya düşer. Bir daha havaya atar ve Palu’ya düşer. Ve üçüncü atışta Muxundu’ya düşer. Muxundu’da üç defa havaya atar üç defa aynı yere düşmesiyle Muxundu’ya yerleşir. Yere

¹⁰ Ali Kaya: *Başlangıcından Günümüze Dersim Tarihi*, Demos Yayınları 2010, s.137.

¹¹ Ali Kaya: A. g. e. s. 138 vd.

¹² Ali Kaya: A. g. e. s. 228 vd.

¹³ Seyfi Müxündi: *Alevi Kürtlerde Dua ve Gülbenkler (Kurmancça-Türkçe)*, Kalan Yayınları 2012, s.23 vd.

duşen değneğin orada yeşerdiği rivayet ediliyor.”¹⁴“Bir diğer anlatıma göre de Bamasur Horasan’ın Meşed (Ateş Kenti) kentinde Bezircan köyünde asasını ateşin içine atar ateş söner ve yalnız asasının ucunda köz kalır. (Közu’n adı Kosigi’dir.) Bunun üzerine “Artık burada ocağımız tutmaz gitme vakti geldi” der ve Kosigi’yi havaya atar. Palu’ya düşer. Tekrar havaya atar bu defa da Muxundu’ya düşer. Varır bakar ki ucu ateş olan asa düştüğü yerde yeşermiştir.”¹⁵

Onun Mezopotamya veya Urfa kökenli oluşunu anlatan rivayetlerin, büyük bir ihtimalle Harran Sabiiliği ile bir ilişkisi vardır.

Baba Mansur soyundan geldiklerine inanan ve Zazaca- Kurmanci konuşan aileler şunlardır.

*“Faraç-Akdüven-Mazgirt, Gersinot-Korkurik, Iodek, Karakoçan (seyitmahmut)-Ardıçlı-Pülümür; Goman (Kaşık)Yaşaroğlu-Mazgirt, Kavaktepe (Kar.)Kavaktepe-Mazgirt, Kayırlar (Kar.)Kayırlar-Pülümür, Kurkurik (Kar.)Aktarla-Mazgirt, Kupik-Gelincik Mazgirt, Kuşhane (Kar.)-Kuşhane Mazgirt, Lödek (Karışık)-Kartutan Mazgirt, Muhundu (Kar.)-Darikent Mazgirt, Öris (Kar.)-Akkılıç-Mazgirt Şilk-Şöbek-Yeldeğen-Mazgirt, Tahsini (Kar.) Gökçekonak-Pülümür, Tilk (Kaşık)-Temürtaht- Mazgirt, Tokmak-Karaoğlan Mez.-Ovacık, Türişmek-Aktuluk (Kar.)-Merkez.”*¹⁶

Öyle anlaşılıyor ki, tarihsel süreçte Baba Mansur’un gerçek soy bilgileri unutulmuş, onun soyundan gelenler ise hem Hz. Ali soyunu hem de Mansur Ata’nın soyunu veya kendisini birleştirmişlerdir. Çünkü kullanılan isimlerin belli bir dönemden sonra Türkçeleşmesi ve kökenleriyle ilgili anlatılan menkibelerde mutlaka Orta Asya (Horasan-Meşhed- Nişabur)’ya bir dayandırıl-

¹⁴ Seyfi Mûxûndî: A. g. e. s. 24

¹⁵ Seyfi Mûxûndî: A. g. e. s. 24 vd.

¹⁶ Ali Kaya: A. g. e. s. 111

ması bunun örneklerindedir. İnanışlar ve törenler kısmında da bahsedileceği üzere, birçok inanışın bir şekilde Orta Asya Şamanizm'i ile ilintili olması da onun Ahmet Yesevî düşüncesiyle olan bağına kuvvetlendirmektedir.

2.2. Baba Mansur'la ve Ocağıyla ilgili İnanışlar, Dualar, Törenler, Olağanüstü Durumlar

Anadolu coğrafyasındaki bütün dini kişilerin hayatlarında görmeye alıştığımız olağanüstü durumlar/kerametler, kutsal olaylar, nesnelere gibi pek çok dünyevi ve ilahi öge Baba Mansur'un şahsiyeti etrafında da anlatılmaktadır. Mesela, Mûxûndî'ye gelişini anlatan menkıbede sopasını havaya atması ve sopasını takip ederek düştüğü yerde aynı eylemi tekrarlaması bu tür olağanüstülüklerden sadece bir tanesidir. Ancak onun manevi gücüyle ilgili anlatılan *duvara binerek onu yürütmek* kerameti Alevi-Bektaşî düşünce geleneğinde dini şahsiyetlerin pek çoğu ile ilgili anlatılan kerametlerdendir. *"Duvar veya taş yürütme kerameti Alevi-Bektaşî geleneği içinde yer alan ünlü Türkmen dedesi Dede Karkın ile Bektaşîliğin kurucusu olarak kabul edilen Hacı Bektaş Velî için de anlatılmaktadır. Menakıbu'l-Kudsîye'de, aslana binip yılanı kamçı yapan Seyid Ahmed-i Kebîri Rifai'ye karşılık duvarı at gibi yürüten Dede Karkın'dır. Vîlayetnâme'ye göre ise, Akşehir'de bulunan Seyid Mahmud bir aslanın üzerinde, elinde kamçı gibi kullandığı bir yılan ve yanında üçyüz Mevlevî dervişi olarak Hacı Bektaş Velî'yi ziyaret için yola çıkar. Haberi alan Hacı Bektaş Velî, "Bu kimse canlı varlıklara binmiş geliyor, biz de cansız binelim." diyerek Kızılca Halvet yakınındaki kızıl bir kayaya tırmanarak yürütmesini buyurur. Taş, bir kuş biçimini alarak yola düşer. Seyid Mahmud, onun cansız kayaya binmiş, altındaki kayanın kuş gibi uçup geldiğini görünce Hacı Bektaş Velî'nin hikmetine hayran kalır. "Er nazarında küstahlık ve edepsizlik etmişiz." diyerek derhâl aslandan iner ve yılanı elinden bırakır. Hacı Bektaş Velî'ye olan hayranlığından dolayı Hacı Bektaş Velî ona Seyid Mahmud Hayranî ismini vermiştir."*¹⁷

Baba Mansur'la ilgili menkıbede duvar yürütme kerameti şöyle anlatılır:

"Bamasur demirden bir ayakkabı ve demirden bir asa ile yola çıkar. Ayakkabısı delinip, asası tutaç yerine geldiğinde kendini Muxundu'da bulur. Bunun üzerine Muxundu'ya yerleşir." *"Bamasur'un evinin ilk yapıldığı yer Oway Seyidan (zaten adı da buradan almaktadır.) denilen yerdir. Derenin kenarında büyük bir kayanın altında evini yapmaya karar verir. Burada hem dardağan hem de dut ağacı bulunmaktadır. Bir zamanlar o kayanın dibinde bir de pınar vardı. Kureş, Bawa Bamasur'u ziyarete*

¹⁷ Sadullah Gülten: "Baba Mansur'dan Şeyh Harun'a : Bir Alevî Ocağının Tarihsel Kökenine Dair Bazı Gözlemler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* / 2012 / 63 , sh.139-150.

gelince Bamasur duvara biner ve bugünkü ocağın bulunduğu yerde karşılaşılır. Kureş'in indiği yerde bir kaya parçası var. Kayanın üstünde yakın zamana kadar da dardağan ağacı vardı. Bu taşta niyaz olunup mum yakılırdı. Bamasur'un duvarı ile bu taş arasında yaklaşık on metre mesafe bulunmaktadır. Bamasur bu kerametten sonra evi buraya yapmaya devam eder."¹⁸

Anadolu Veli kültüründe tabiat varlıkları; ağaç, taş, dağ, ışık vb. öğeler önemlidir. Bunların kutsallık dereceleri farklı olmakla birlikte, inananlar tarafından mutlaka tazim görürler. Baba Mansur'la ve onun yaptırdığı evle ilgili de bu tür kutsal varlıklar, nesnelere mevcuttur.

"1 Duware Moxundi (Muhundu Duvarı)

Bamasur'un Kureş'e karşı yürüttüğü duvar. Bugün Bamasurocağının içerisinde yaklaşık üç metre uzunluğunda ve bir metre yüksekliğinde duvardır; üzerine başka duvar yapılmıştır. Daha önceleri mekanın içerisinde ortada olduğu söylenmektedir.

2 Hustuna Moxundi veya Hust.na Bamasur (Bamasur Direği)

İki tanedir. Bugün hâlâ ocakta duvara yaslanmış olarak içinde durmaktadır. Biçimlerinin öküz kafasını andırması bize ister istemez bereketin sembolü Boğa Tanrıya ya da emeğin sembolü dünyanın üzerinde durduğu öküzü hatırlatıyor.

3 Hefşa Moxundi (Bamasur avlusu meydan anlamında)

Sık kullanılan yeminler arasında yer alır: Muxundu çarşısında eski karakolun bulunduğu yer olarak Bozike Bamasur'un bulunduğu mekanla aynı yer olduğu söylenmektedir. Alan, meydan anlamına geldiği gibi, Yedi Mansur varlığından dolayı Hefş=yedi anlamı ile şa=ışık, Ali, Şah, Tanrı... anlamı olması ile önem taşımaktadır.

4 Ewliya Evliya (Tariq) (İki tanedir)

Bamasur dergahında olan ağaç parçalarıdır. İki tanedir. Bir beze sarılı her yıl Hızır ayında ya da 12 İmam Orucu bitiminde çıkarılıp yıkanır. Duası verilir. Bu görevi en son Ana Sakine yapmaktadır.

5 Dara Bamasur

Bugün köy meydanında bulunan tamamen kuruyan bir palamut ağacıdır. Bamasur'un bu ağaç altında cem civat yaptığı ve kurbanlar kestiği, yakın tarihler kadar da bu geleneğin devam ettiği bilinmektedir.

6 Pozike Bamasur (Bamasur Tepesi)

¹⁸ Seyfi Muxûndî: A. g. e. s. 27

Eski karakolun bulunduğu yerdir. Hatta burada bulunanağaç da Bamasur Ağacı olarak adlandırılmaktadır. Bamasur burada büyük cemler yapmış, ikrarlar alınıp verilmiş ve Alevi halk mahkemeleri yapılır; "suçlu suçsuz burada derilirmiş." Söz alınıp söz verilirmiş. 1974 yılında, bu günkü karakolun sınırları içinde kazı sırasında bir mezar bulunur. Mezarın hiç bozulmadığını gören dönemin karakol komutanı Muxundu'nunileri gelenlerden bazılarını çağırır bu yer hakkında sorular sorar. "Burası evliyalar yeridir." Cevabını alınca mezar yeniden kapatılıp duvara gömülü olarak bırakılır. Bir dönem buradamların yakıldığı, ziyaret edildiği herkesçe bilinmektedir.

7 Çıra Bamasur (Bamasur direkleri taşırken, horozların başında yanan mum)

Çıra Bamasur (Bamasur Mumu), Bamasur direkleri taşırken, horozların başında yanan muma denir. Dam direklerini Bağın'den (Xıran veya Şöbek söylemler arasında) horozların arkasına atarak getirirken, dam direklerini taşıyan horozların tepesinde iki mum yanmaktadır. İşte o mumlar (çerağlar) Bamasur Çıraları olarak hâlâ adları anılmakta, onlara yeminler edilmektedir.

8 Trija Bamasur (Bamasur'un ışığı)

Bamasur'un ışığı. Bu aynı zamanda Batini olarak bilgi anlamına gelmektedir. Bamasur'un ocağı 38'de yıkılmadan önce ışık için pencereler evin damından (mutfak bereket odası) verilirmişti. Bunlar rastgele açılan pencereler değildi. Güneş doğduğu dam penceresinin ışıkları hem histuna (kolon direk) hem de evin içindeki yiyeceklerin (yağ, çökelik, kavurma vs...) üstüne düşmesi için biliçli ve ölçülü tasarlanırdı bu pencereler. Pencerelerin yapımında ise Hattî mimari tarzı seçilmesi ise ayrı bir önem arz etmekteydi. Dersim yöresinde bu tip dam pencerelerine "Çarbere" adı verilmektedir. Benzer bir pencere hâlâ Çoribori mekanında vardır.¹⁹

Özellikle Trija Bamasur kısmında anlatılan mimari özellikler Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan Ermenilerin ev mimarisinde de yakın zamanlara kadar kullanılırdı.²⁰ Bu tarz bir mimari anlayışının seçilmesinin temel sebebi, güvenlikti. Bugün dahi Orta Anadolu sivil Türk mimarisinde, Hititlerin güvenli ev inşa etme düşüncesinin izleri görülür.

Baba Mansur'la ilgili dualarda, nefeslerde onun ismi sıklıkla geçer.

"Dûay Av Xakirine.

¹⁹ Seyfi Muxûndî: A. g. e. s. 35-37.

²⁰ Mehmet Yılmaz sasonlutavit destanıkünye ekle...

Tuu! Tuu!
Kiş! Kiş!..
Ava ÇavîyaBamasûrwîy.
KaniyaMûnzûrwîy!..
Av berjer law'e (qîz'a) minberjor
Talî û tengî
Kulîawedâ here
Famûaqilwiyy
Goz û nezerwîy,
Pîr û kal wiyy"²¹

3. Sonuç ve Değerlendirme

Ahmet Yesevî, denilebilir ki, tarihin en karmaşık, halkın kendi geleceği hakkında ciddi endişeler ve korkular taşıdığı, ölümün hayatın her alanında kol gezdiği, fikri ayrılıkların yaşandığı bir kriz döneminde yaşamıştır. Onun düşünce dünyası, düşüncelerinin yayıldığı coğrafyanın aşağı yukarı tasviri bu şekildedir. Ahlaki merkezli bir din anlayışına hakim olan Orta Asyalı bu din büyüğü, bireylerin bu karanlık içinde erozyona uğrayıp kaybolmalarına söylediği "Hikmet"lerle, örnek özel hayatıyla, Peygamber'i ve onun mirasını gündelik hayatın merkezine koyarak engel olmaya çalışmıştır. O sadece bununla yetinmemiştir. Bir kişiyle kendi misyonunun başarılamayacağını bildiğinden talebeler yetiştirmiştir. Talebeleri kendi çevresinde kalmamışlar, farklı coğrafyalara dağılmışlar, Hoca Yesevî'nin sade, açık, yalın düşüncelerini insanlara anlatmışlardır. Bunlardan biri de -hayatı kısmında anlattığımız üzere, tartışmalı da olsa - Baba Mansur'dur.

Ahmet Yesevî düşüncesinin Orta Asya'dan, belli bir kanal üzerinden Anadolu'ya gelmesi, Anadolu'da yaşayanlar için hayati bir önem arz etmiştir. Her şeyden önce, insanlara doğruluğu, adaleti, iyiliği, ayırım yapmamayı, insanları ötekileştirmeden birlikte yaşama yollarını anlatması ve bu yöntemi öğrencilerine de benimsetmesi önemlidir.

Menkıbe de olsa Baba Mansur'un Anadolu'ya geliş tarihlerine baktığımızda, tıpkı piri/hocası Ahmet Yesevî'nin yaşadığı dönem ve yerdeki gibi karışıklığın olduğu bir tarihtir. Türkler, Kürtler ve Araplar çeşitli vesilelerle ya kendi aralarında ya da Bizans'la çatışma halindedirler. Müslüman yerli halkın sayısı yok denecek kadar azdır; çünkü, Türkler henüz Anadolu'ya tam manasıyla

²¹ Seyfi Mûxûndî: A. g. e. s. 90.

sahip olamamışlar, bir de konar-göçer olduklarından şehir hayatına henüz uyum sağlayamamışlardır. Fakat yine de ciddi bir kriz dönemi olduğu açıktır.

Baba Mansur ve Ahmet Yesevî'nin diğer talebeleri onda görülen "insan ve sevgi temelli din anlayışının" çok hızlı bir biçimde Anadolu topraklarında yaşayan her toplum arasında yayılmalarına yardımcı olmuşlardır. Onun değerleri evrensel özellikler taşıdığından Türk, Kürt veya Araplar arasında değil, bütün insanlık için geçerlidir.

Bugün, tıpkı Ahmet Yesevî ya da talebelerinin Anadolu'ya geldikleri dönemdeki gibi zor, zahmetli ve varlık sebebimizin sorgulandığı bir dönemden geçiyoruz. Dünyevi arzular, hırs, tamah, mevki ve makam için inancından, ahlakından vazgeçen yığınların arttığı bir dönemde Ahmet Yesevî ve onun Anadolu uzantısı olan Baba Mansur'ların bize söyleyecekleri çok şeyler vardır. Bugün, sadece Alevi Kürtler arasında tanınıyor, hürmet ediliyor olabilir; fakat unutulmamalıdır ki, büyük ve her türlü kötülüğe kapısını kapatmış, bütün insanları kuşatan bir düşünce geleneğinin yeniden ve herkes tarafından tanınmasına büyük bir ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

Çakmak, Yalçın: *Tunceli-Hozat Bölgesinde Sarı Saltık Ocağı ve Bektaşilik (Tarih-İnanç ve Doktrin-Ritüel)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2012, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, tez danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak)

Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni, İnsan Yayınları Cilt :7, 2015.

Gölpınarlı, Abdülbaki: *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*, Gerçek Yayınevi 1969.

Gülten, Sadullah: "Baba Mansur'dan Şeyh Harun'a : Bir Alevi Ocağının Tarihsel Kökenine Dair Bazı Gözlemler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi / 2012 / 63*.

Hançerlioğlu, Orhan: *Dünya İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 2000.

Kaya, Ali: *Başlangıcından Günümüze Dersim Tarihi*, Demos Yayınları 2010.

Köprülü, Prof. Dr. Fuad: *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976.

Köprülü, Ord. Prof. Dr. Fuad: *Türk Tarih-i Dinisi*, Akçağ Yayınları, 2005.

Mûxûndî, Seyfi: *Alevi Kürtlerde Dua ve Gülbenkler (Kurmançça-Türkçe)*, Kalan Yayınları 2012.

Ocak, Ahmet Yaşar: *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul, 2003, İletişim Yay.

Şahin, Haşim: Ocak. T.D.V.İ.A., (c. 33, s. 316-317). İstanbul: T.D.V. Yay. 2007.

Yaman, Ali: *Alevilikte Dedeler, Ocaklar*. İstanbul: Ufuk Matbaacılık, 1998.